

sprečavanju. Sećanja na fašizam različita su i zavise od iskustva pojedinih zemalja, ali i potreba vladajućih snaga da ideološki iskoriste antifašizam. Posebno je pitanje kako je u kolektivnoj svesti sačuvano iskustvo na stradanje uticalo na "odbir i negovanje traume", koja je opet nametala oblik njene prerade (prevladavanje, potiskivanje, revanšizam)? Organizovanom negovanju traume i sprečavanju konačnog ožaljivanja stradanja vlastite nacije daleko više pogoduju mitovi od kritičke istorije.

Prerada prošlosti i izmena identiteta ovde se shvata kao proces izmene vrednosnog jezgra epohalne svesti koji teče u napetosti između globalizacije i fragmentizacije. Osnovni podstrekači ovog protivrečnog i ne uvek kontrolisanog procesa jesu, posredno ili neposredno izraženi, interesi najmoćnijih društvenih grupa – multinacionalnog kapitala. U sklopu nameravanih i nenameravanih posledica globalizacije oblikuje se nova svest o interesima užih ili širih društvenih grupa i država. Misao o društvu, kao i uvek, razapeta je između traganja za objektivnim saznanjem i osmišljavanjem ovih interesa, pa je u različitoj meri ideološki opterećena. Treba napomenuti da se objašnjenje tekuće promene identiteta ne može celovito izvesti klasičnim ideološkokritičkim pristupom koji je bio primereniji dobu u kom je klasna svest bila izraženija. Kao što se strast ne može do kraja svesti na interes, tako se ni identitet ne može do kraja objasniti vezom sa ideologijom. Mnoštvo složenih posrednih neideoloških činilaca (od epohalnih do konkretnih kriznih) uslovili su zaokret od klasnog ka nacionalnom i od laičkog ka verskom samopoimanju grupa i pojedinaca krajem 20. veka. Nezadrživost globalizacije do te mere je podstakla sukobe sa iracionalnim posledicama fragmentizacije (konfesionalizam i nacionalizam), da još uvek nije jasno da li u burnim procesima pretežu napredni ili nazadni rezultati.

2. Opšti uslovi globalne prerade prošlosti: "revolucija 1989", slom hladnog rata i globalizacija.

Suočavanje sa prošlošću deo je šireg procesa idejnopoličkih promena koje se obeležavaju širokim i višeslojnim pojmom "prevladavanje prošlosti". Ovaj neogermanizam uveo je H. Hajmpel (Heimpel) neposredno posle sloma fašizma. Najpre je korišćen za obeležavanje političkog i pedagoškog odnosa prema nacizmu, kasnije se može sresti kod istraživanja kolaboracije sa fašizmom u drugim evropskim zemljama, a od 1990-ih označava odnos prema socijalističkoj prošlosti. Prevladavanje prošlosti ima pravnu (kažnjavanje ili amnestiranje), pedagoško-moralnu (osuda bespravlja, diskreditovanje minulih elita, izmena stavova stanovništva) i političku funkciju (vraćanje poverenja u sudstvo i poredak i sprečavanje povratka starih elita). Osim toga, kod ovog složenog procesa treba sa stanovišta sadržaja promena razdvojiti: 1. institucionalnu; 2. idejnu (nove vrednosti i novi odnos prema sećanju); 3. subjektivnu stranu. Sve tri komponente jesu pod posrednim ili neposrednim uticajem politike. Predmet ove knjige je idejna strana prevladavanja prošlosti, koja se opet ne može do kraja izolovati od ostalih. Premda je svaka istorija naizgled osobena i neuporediva, na kraju 20. veka javlja se u prevladavanju prošlosti niz tema i sadržaja koji nisu samo lokalne prirode: otpor nacizmu i kolaboracija sa njim, izravnavanje starih računa u ime pravde, stvaranje integrativnih mitova radi ponovnog učvršćenja nacionalnog identiteta i izmirenja pocepanog društva nakon sloma hladnog rata i socijalizma. To su, zapaža T. Džad, univerzalni problemi koji nenamerno i postupno ujednačavaju pisanje evropske istorije.